

ДЕМОГРАФІЯ, ЗАЙНЯТІСТЬ НАСЕЛЕННЯ І СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА

УДК 631.162:657.471.12

Ярова В.В.,
*к.е.н., доцент, докторант кафедри
статистики і економічного аналізу
Харківський національний аграрний
університет імені В.В. Докучаєва*

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Yarovaya V.V.,
*can.d.sc.(econ.), assoc. prof., doctoral candidate of the
department of statistics and economic analysis
Kharkiv National Agrarian University named after V.V. Dokuchayev*

ORGANIZATIONAL MECHANISM OF SOCIAL RESPONSIBILITY DEVELOPMENT MANAGEMENT IN THE SYSTEM OF AGRICULTURAL ENTERPRISES MANAGEMENT

Постановка проблеми. Роль і значення бізнесу у вирішенні завдань формування людського капіталу суспільства, екологічної безпеки, соціальної підтримки малозабезпечених верств населення сьогодні зростає практично для усіх країн світового співтовариства. Тому особливо затребуваною проблемою сучасної економічної науки та практики господарювання стає формування та розвиток соціальної відповідальності бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань реалізації соціальних проектів, формування цілей та стратегії розвитку соціальної відповідальності займалися Баюра Д.О., Бегма Ю.К. [1], Благоев Ю.Є. [2], Брюховнецька Н.Ю. [3], Булеев І.П. [3], Грішнова О.А. [7], Грицина Л.А. [4], Клепиков Д.М. [5], Колот А.М. [7], Корнільєв К.Г. [6], Лібанова Е.М., Пасечнікова Л.В. [5] та ін. На сьогодні невирішеними залишається питання, яким чином організаційний механізм управління розвитком соціальної відповідальності має бути інтегрованим у систему менеджмента сільськогосподарського підприємства.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування елементів організаційного механізму управління розвитком соціальної відповідальності, який може бути інтегрований в систему менеджмента сільськогосподарського підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні Україна перебуває у найглибшій за всю історію своєї незалежності економічній, політичній і соціальній кризі. Держава доведена до межі банкрутства, суспільство – до соціальної та гуманітарної катастрофи. Депресивний стан економіки унеможливує підтримання належних соціальних стандартів для переважної більшості населення. Зберігаються мільярдні заборгованості із зарплат, соціальних виплат і допомог. Мільйони українських сімей поставлені на межу виживання. У таблиці 1 наведено окремі показники розвитку сільського господарства, зайнятості та рівня доходів працюючого населення України.

Зацікавленість суспільства у розвитку соціально орієнтованого бізнесу зумовлена тим, що від його діяльності залежать: добробут і рівень життя громадян, соціально-економічна стабільність; рівень виробництва; ефективність інвестицій у людський капітал, розвиток кадрового потенціалу; створення нових робочих місць; забезпечення працівників гідним рівнем соціального забезпечення; стан і охорона навколишнього середовища; підтримка місцевого співтовариства; формування бюджету держави за рахунок податкових відрахувань.

Таблиця 1

**Зайнятість населення, продуктивність і оплата праці працівників галузі
«Сільське господарство, мисливство, лісове господарство» України**

Показники	Рік			
	2000	2005	2010	2012
Кількість сільського населення, млн.	16,0	15,0	14,5	14,2
Припадає міського населення на 1 особу сільського населення, осіб	2,06	2,13	2,20	2,21
Природний приріст (скорочення), ‰:				
- міського населення	-6,6	-5,9	-3,3	-2,2
- сільського населення	-9,6	-11,1	-6,7	-5,1
Зайняте населення у сільському господарстві, мисливстві, лісовому господарстві, тис	4334,1	3986,3	3094,5	3492,4
Наймані працівники у сільському господарстві, мисливстві, лісовому господарстві, тис	2752,8	1418,1	794,7	741,7
Рівень безробіття, %	11,3	7,2	8,1	7,5
Попит на робочу силу у сільському господарстві, мисливстві, лісовому господарстві, тис.		10,4	2,7	2,5
Середньомісячна номінальна заробітна плата по економіці, грн.	230	806	2239	3026
у сільському господарстві, мисливстві, лісовому господарстві	114	437	1467	2077
у % до середнього рівня по економіці	49,6	54,2	65,5	68,6
Частка працівників, зайнятих у сільському господарстві, %	20,6	19,3	15,3	17,2
Виробництво продукції сільського господарства на одну особу, грн.	3071	3813	4249	4897
у т.ч.: продукції рослинництва	1888	2430	2715	3273
продукції тваринництва	1183	1383	1534	1624

Джерело: складено автором за [8]

В Україні завдання створення соціально відповідального аграрного бізнесу ще належить вирішити. Практично відсутня інформація про те, яким чином політика соціальної відповідальності інтегрується у загальну стратегію сільськогосподарських підприємств. Наявна інформація носить розрізнений, важкодоступний характер.

Соціальна відповідальність – це ресурс, який формується менеджментом сільськогосподарських підприємств в рамках стратегії його розвитку. Головний принцип інтеграції її у діяльність конкретного господарства полягає у добровільній реалізації обов'язків, спрямованих на зростання загальної ефективності та корисності діяльності підприємства в інтересах суспільства та його учасників.

Досліджуючи питання соціальної відповідальності машинобудівних підприємств, Л.А. Грициною розроблена структурна модель механізму формування та реалізації корпоративної соціальної відповідальності, яка поєднує принципи та методику нормативно-індикативного та системного підходів, передбачає налагодження активного зворотного зв'язку із зацікавленими сторонами. В основу механізму покладено ідею системності управління, що дозволило визначити його складові елементи (а саме: мету та завдання, принципи, забезпечення, напрями, методи, інструменти, органи управління та результати реалізації) та функціональні зв'язки між ними; обґрунтувати необхідність поєднання внутрішнього контролю та зовнішньої оцінки ефективності реалізації корпоративної соціальної відповідальності підприємства на основі порівняння фактичних значень показників оцінки з їх нормативним (пороговим) рівнем [4].

Розвиток соціальної відповідальності на кожному конкретному підприємстві проходить такі життєві цикли: пасивний стан (байдуже відношення до проблем суспільства); зародження (розуміння проблем суспільства з епізодичними діями); зростання (етап усвідомленого реагування); становлення та системний розвиток (усвідомлення ролі підприємства й оперативне реагування на потреби суспільства) [5].

Як процес закономірного розвитку підприємства, розвитку матеріального та духовного виробництва, соціальна відповідальність призводить до нового якісного стану підприємства, його персоналу.

Соціальна активність сільськогосподарських підприємств виражається у проведенні різних соціальних програм внутрішнього та зовнішнього спрямування. Документально зафіксовані основні напрями реалізації соціальних програм є добровільно здійснюваними пріоритетами соціальної політики аграрного підприємства. Серед елементів структури соціальних інвестицій можна виділити витрати на: розвиток персоналу; створення сприятливих умов праці; утримання медицини, медичне

обслуговування та відпочинок працівників; утримання об'єктів соціальної сфери; культурні та спортивні заходи; матеріальну та фінансову допомогу, премії; охорону природи. Важливим напрямком соціальних програм підприємства, який здійснюється на добровільній основі, є внески у розвиток місцевих громад, на території яких знаходиться господарство. Це можуть бути акції на підтримку соціально незахищених верств населення, надання підтримки дитинства і юнацтва, збереження об'єктів культурно-історичного значення, спонсорювання культурних, освітніх і спортивних організацій і заходів, підтримка соціально значимих досліджень. Соціальні програми також мають бути спрямованими на благочинну діяльність та добросовісну ділову практику. Головним критерієм є відповідність програм цілям і стратегії розвитку бізнесу.

Соціальні програми можна поділити на такі типи: власні програми підприємства; програми партнерства із центральними або регіональними органами управління; програми партнерства із некомерційними організаціями; програми співробітництва із громадськими організаціями та професійними об'єднаннями; програми інформаційного співробітництва із ЗМІ.

В залежності від рівня розвитку соціальної відповідальності на підприємстві, процес управління її розвитком складається із сукупності функцій по формуванню і реалізації окремих заходів, бізнес-проектів або системно розроблених соціальних програм, які мають бути об'єднані методологією, організацією, технологією та забезпеченням управління. Управління процесом розвитку соціальної відповідальності на аграрному підприємстві передбачає створення таких функціональних підсистем:

1) Підсистема управління корпоративною соціальною відповідальністю, серед головних функцій можна назвати розробку стратегії розвитку і політики соціальної відповідальності господарства, формулювання цілей внутрішньої та зовнішньої соціальної відповідальності, вибір форм, методів, технологій формування та реалізації соціальної відповідальності, організацію виконання програми, організацію та проведення аудиту.

2) Підсистема управління персоналом, до функцій якої входять найм і облік персоналу; аналіз і регулювання трудових відносин; контроль за дотриманням умов праці; розвиток персоналу.

Висновки з даного дослідження. В результаті аналізу наукових розробок зарубіжних і вітчизняних дослідників можна виділити наступні етапи механізму управління розвитком соціальної відповідальності підприємства: аналіз досвіду реалізації соціальних проектів; формування цілей і стратегії розвитку соціальної відповідальності; формування корпоративної соціальної програми; визначення параметрів соціальної відповідальності; організація виконання програми; моніторинг, контроль виконавців, аналіз реалізації соціальних програм; оцінка підсумкового стану соціальної відповідальності підприємства, розробка рішень по її подальшому удосконаленню у рамках стратегії розвитку підприємства.

Література

1. Бегма Ю.К. Якісне дослідження методів впровадження соціальної відповідальності бізнесу в Україні / Ю.К. Бегма, О.Ю. Вінніков, О.І. Редько. – К. : Факт, 2006. – 130 с.
2. Благов Ю.Е. Корпоративная социальная ответственность: эволюция концепции / Ю.Е. Благов ; Высшая школа менеджмента СПбГУ. – СПб. : Изд-во «Высшая школа менеджмента», 2010. – 272 с.
3. Булеев И.П. Социальная ответственность бизнеса: теория и практика : монография / И.П. Булеев, Н.Е. Брюховецкая, Е.В. Черных / НАН Украины. Ин-т экономики пром-сти. – Донецк: ИЭП НАН Украины; ДонУЭП, 2008. – 137 с.
4. Грицина Л.А. Реализация корпоративной социальной ответственности предприятия в системе зацікавленості та взаємовідносин сторін / Л.А. Грицина // Вчені записки Кримського інженерно-педагогічного університету. Економічні науки. – Сімферополь: НіЦ КІПУ, 2008. – Вип. 12. – С. 73–77.
5. Клепиков Д.М. Социально-экономические аспекты ответственности современного российского бизнеса: монография / Д.М. Клепиков, Л.В. Пасечникова. – Орск; Изд-во Орского гуманитарно-технологического института (филиала) ОГУ, 2011. – 194 с.
6. Корнильев К.Г. Предприятие будущего: результаты глобального исследования компании IBM / К.Г. Корнильев // Российский журнал менеджмента. – 2009. – Том 7, №1. – С. 149–178.
7. Соціальна відповідальність: теорія і практика розвитку : монографія / [А.М. Колота, О.А. Грішнова та ін.]; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. А.М. Колота. – К. : КНЕУ, 2012. – 501 с.
8. Статистичний щорічник України за 2012 рік / Державна служба статистики України / За ред. О.Г. Осауленка. – К. : ТОВ «Август Трейд», 2013. – 554 с.

References

1. Behma, Yu.K., Vinnikov, O.Yu., Redko, O.I. (2006), *Yakisne doslidzhennia metodiv vprovadzhennia sotsialnoi vidpovidalnosti biznesu v Ukraini* [Qualitative Investigation of the Application Methods of Business Social Responsibility in Ukraine], Fakt, Kyiv, Ukraine, 130 p.
2. Blagov, Yu.E. (2010), *Korporativnaya sotsyalnaya otvetstvennost: evolyutsiya kontseptsii* [Corporate Social Responsibility: Concept Evolution], Vysshaya shkola menedzhmenta SPbGU, Saint Petersburg, Russia, 272 p.
3. Buleyev, I.P., Bryuhovetskaya, N.E., Chernykh, Ye.V. (2008), *Sotsialnaya otvetstvennost biznesa: teoriya i praktika* [Business Social Responsibility: Theory and Practice], monograph, NASU, IIE, Donetsk, Ukraine, 137 p.

4. Hrytsyna, L.A. (2008), "Implementation of Corporative Social Responsibility of an Enterprise in the System of the Concernment and Interrelation of the Parties", *Vcheni zapysky Krymskoho inzhenerno-pedahohichnoho universytetu, Ekonomichni nauky*, СЕРУ, Simferopol, the Crimea, pp. 73–77.
5. Klepikov, D.M., Pasechnikova, L.V. (2011), *Sotsialno-ekonomicheskie aspekty otvetstvennosti sovremennogo rossiyskogo biznesa* [Social and Economic Responsibility Aspects of Modern Russian Business], monograph, OHTI, Orsk, Russia, 194 p.
6. Kornilyev, K.G. (2009), "An Enterprise of the Future: the Results of the Global Investigation of the IBM Company", *Rossiyskiy zhurnal menedzhmenta*, Vol. 7, no. 1, pp. 149-178.
7. Kolot, A.M., Hrishnova, O.A. (2012), *Sotsialna vidpovidalnist: teoriya i praktyka rozvytku* [Social Responsibility: Theory and Practice of Development], monograph, KNEU, Kyiv, Ukraine, 501 p.
8. State Statistics Service of Ukraine (2013), *Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2012 rik* [Statistic Annual of Ukraine of 2012], TOV «Avgust Trade», Kyiv, Ukraine, 554 p.